

Pavel Maňka

Letisko

Viete, čo je vztlak? Je to fyzikálny jav, vďaka ktorému sa teleso – hej, napríklad lietadlo – môže vzniesť v opačnom smere, než akým pôsobí gravitačná sila. Nahor. Ku hviezdám. K vzdialeným svetom. Môže prekonať tú ťarchu, čo ho znova a stále priťahuje k zemi, môže cítiť to vlnenie navôkol, keď preráža riedky vzduch.

Zdá sa vám to zložité?

A vôbec: pýtate sa, čo to má spoločné s výstavou Pavla Maňku?

Vojdite do našej galérie a zo všetkého, čo v nej teraz uvidíte, pocítite túžbu lietať.

Ten proces, ako keď lietadlo nabera rýchlosť na ranveji, dlho sa zdanlivo nič nedeje, ale potom sa v jednom momente odlepí od zeme, vznesie sa do výšky a všetko – tých tisíc drobných pohybov pred tým - zapadne do seba a začne dávať zmysel.

Budete sa pozeráť do zápiskov a skíc, na drobnosti, ktoré ilustroval – veď ako inak nazvať napríklad maľovanú pre malé deti či vstupy do propagačných materiálov –, ale aj na objekty, ktoré vytvoril, na vzorce, náčrty, poznámky, prepisy, korekcie a dôjde vám, ako hlboko bratislavský výtvarník premýšľal, aby mohli vzniknúť jeho subtilné diela. Predstavujete si ho, ako hodiny prepočítava nejaký pohyb len preto, aby vo svojich ilustráciách trafil všetko presne, aby konštrukcie držali. Ako sa k nim správal, s opatrnou, predvídateľnou starostlivosťou, keď autor vidí „krok dopredu“. Keď kalkuluje s prežívaním diváka, keď doslova „vytvára“ pocit, ktorý rozhodne o tom, či pred dielom zostaneme dlhšie alebo sa od neho rýchlo odvrátíme. Či koncentrát tvaru, farby, štylizácie zafunguje.

Vieme, je to trochu voayerské.

Odkrývame procesy, ktoré obvykle bývajú skryté v intímnych priestoroch ateliérov, a navyše bez toho, aby umelec mohol naše dedukcie akokoľvek korigovať, doplniť ich, povedať: „*Stop. Takto som to nemyslel!*“

Vieme totiž o ňom málo.

Kunsthistorička Naďa Kančevová o Pavlovi Maňkovi napísala, že bol: „*Uzavretý solitér, experimentátor a konštruktér, priekopník abstraktno-geometrickej tendencie na Slovensku.*“

Tak, ako uzavreto žil v priestore svojho umenia dlhý čas, takmer dvadsať rokov s minimom otvorených, verejných kontaktov na výtvarnej scéne, bez účasti na výstavách a konfrontovania sa s inými umelcami a umelkyňami, medzi ateliérom na Pohronskej ulici v bratislavskom Novom Meste a letiskom vo Vajnorochoch, tak vznikalo intenzívne dielo.

Opäť hovorí Naďa Kančevová: „*Maňka nebol autorom „chrliacim“ gejzíry nápadov. Svoj tvorivý potenciál koncentroval sústredene jedným smerom – k rozvíjaniu vlastného autorského programu, v ktorom sa opieral o premyslenú kompozíciu celku, redukovanie farebnej škály a čisté jasné tvary. Svoje diela postupne očisťoval od všetkého „nedôležitého“ a „nadbytočného“. Každý prvok, každá línia v procese jeho tvorby nadobúdali svoj maximálny význam a dôležitosť. Je zrejmé, že pre samotného Maňku bolo toto neustále hľadanie harmónie celku zároveň aj vyjadrením akéhosi životného postoja, resp. výrazom vnútorného presvedčenia smerujúceho k transcencii.*“

Idea vesmírnych letov, svet ďalekých ciest a poznávanie sa pritom nikdy nestal značkou jeho tvorby. Svet kozmonautiky a aviatiky nebol len reflexiou (koniec koncov – s touto témou sa ako s hravou fikciou zaoberalo množstvo výtvarníkov a výtvarníčok). Jeho svetom boli konštrukcie, plány, makety, za ktorými je cítiť túžbu poznávať. Kozmonautika a aviatika boli len prostriedkom k hlbšiemu premýšľaniu nad podstatou nášho sveta. Dychtivosťou, ktorá je hýbateľkou poznania. Zo všetkého, čo v galérii vidíte – z tých ilustrácií, objektov, zápiskov a rozkresieb aj malieb – cítiť jeho túžbu po lietaní. Ale nie tú všednú: „*Keby som sa mohol vzniesť, cez hory, cez údolia, pozeral by som sa dole...*“ On sa na tému upol inak. Viac než samotný let si užíval poznávanie, skúmanie, zisťovanie, ako funguje to všetko, čo nám umožní prekonať gravitáciu a ostať „hore“. Rozkladá mechanizmus a znova ho spája, pridáva a odoberá prvky, zjednodušuje. Stále dokola.

Koniec koncov, Maňkovu fixáciu na lietanie opisuje aj kunsthistorička Ľuba Belohradská vo svojom texte „Nepovšimnutý bratislavský konštruktér Pavel Maňka verzus (nevšímavý) kurátor Jiří Valoch“ (Jazdec, 1/2012), keď cituje z ich posledného rozhovoru jeho slová: „Lietanie vo vzduchu poskytuje neskutočný zážitok z priestoru, odrazu začneš vidieť úplne inak.“

Čo pre neho znamenalo „úplne inak“?

Aj pre túto otázku v priestore TOTO! je galéria tu a teraz vidíte nielen ilustrácie, teda sprievody k cudzím textom, ale aj výtvarné diela, ktoré vznikli ako výsledok premýšľania nad vesmírom, ako hľadanie kódov k vlastnej existencii, a modely lietadiel či vznášadiel z balzy, papiera a polystyrénu.

Jednoducho.

Pred nami sa otvára príbeh jednej časti, etapy, umenia výtvarníka, ktorý sa začal tak banálne, ako to porozprával Petrovi Uličnému pre časopis Kankán (6/1995): „Bolo to na Vianoce roku 1968. Apollo 8 vtedy s trojčlennou posádkou krúžilo okolo Mesiaca a 25. decembra viedenská televízia vysiela záznam z tohto letu. Sedel som vtedy v ateliéri svojho kolegu Jozefa Beňu a obaja sme boli doslova priklincovaní k obrazovke. Videli sme na nej mesačnú krajinu, plynulo ubiehajúcu pod Apollom, človek mal dojem priameho účastníka letu. Asi po desiatich minútach sme obaja spontánne vyskočili z kresiel, pretože na obrazovke sa zjavilo čosi zvláštne. Pripomínalo to stavbu umelého pôvodu. Objekt mal tvar päťuholníka (vo vnútri bol menší päťuholník) a na vrcholoch sa dalo spozorovať čosi, čo pripomínalo stĺpy, resp. vežičky. Dráha Apolla bola 5 stupňov vychýlená od mesačného rovníka, objekt sa pravdepodobne nachádza na odvrátenej strane Mesiaca, inak by zrejme čosi podobné nemohlo ujsť pozorovaniam astronómov. Celý záber trval len niekoľko sekúnd, ale ten obraz sa mi intenzívne vryl do pamäti. Neskôr som zhotovil reprodukciu toho objektu, ale až do roku 1981 som si ho nevedel dať do nijakej súvislosti.“

Hľadanie súvislostí.

To sedí.

Ilustrácie, ktoré na výstave Letisko vidíte, by nestáli samy, keby sme nemohli nahliadnúť do jeho intímneho sveta a pozeráť sa, čo všetko mu lietalo hlavou, kým dielo vzniklo.

Tak prídte a pozerajte sa na ten úžasný svet s nami!

Prejdite sa galériou a pozrite sa na mesto, na ľudí, ktorí v ňom žijú, prejdete sa k továrni za ním... a zrazu lietadlá... a potom kozmonauti. Akoby z centra Bratislavy do Vajnora.

Stojí za to vidieť ho.

— Ida Želinská —

kurátorka TOTO! je galéria

Pavel Maňka

* 1929 — † 2015

Po absolvovaní Strednej školy umeleckého priemyslu študoval v rokoch 1951 - 1956 na Vysokej škole výtvarných umení v ateliéri prof. Jána Želibského. Bol členom Klubu konkretistov, od roku 1961 sa zúčastnil na viacerých neverejných výstavách abstraktnej tvorby. Ilustroval málo, zachovalo sa vlastne len niekoľko obálok, ilustrácii ku knihám s viac-menej technickým obsahom a maľovanka Letisko. Ale zato zostalo mnoho náčrtníkov, obsahujúcich premýšľanie nadväzujúce na niečie texty. V rokoch 1969 až 1989, v období normalizácie a postnormalizácie, sa stiahol do svojho ateliéru na Pohronskej ulici v bratislavskom Novom Meste a verejne tvoril minimálne. Po roku 1991 opäť začal vystavovať na kolektívnych výstavách. Prvú samostatnú mal až v roku 2012 v Galérii Cypriána Majerníka v Bratislave. Kunsthistorička Ľuba Belohradská mu pripisuje „časové prvenstvo v obrate k abstraktno-geometrickému tvarosloviu v slovenskom maliarstve po druhej svetovej vojne.“

Bibliografia —

Letište (omaľovánka – Mladé letá, Bratislava 1969)

Spoj Projekt (Bratislava 1970)

Zrnko, otvor sa! (Vladimír Ferko, Mladé letá, Bratislava 1964)

www.totojegaleria.sk